

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน
ตำบลขามป้อม อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
Management of Learning Process for development
of Ban Non Museum, Kham Pom Sub District,
Wapipathum District, Maha Sarakham Province

ปรีชต์ สาทิ¹
Parit Sati¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้วิเคราะห์การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมาย คือ เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ ประกอบด้วย นิสิตสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชาวบ้านชุมชนบ้านโนน ครูและนักเรียน โรงเรียนขามป้อมพิทยาคมและโรงเรียนบ้านโนน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อฟื้นฟู และพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ 2) เพื่อสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ และ 3) เพื่อใช้ การจัดการพิพิธภัณฑ์และการจัดการกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น โดยในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบนฐาน วัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม และใช้การจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการกลุ่ม 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) การทำ ทะเบียนวัตถุ 4) การจัดแสดงนิทรรศการ และ 5) การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชนท้องถิ่น ผลการดำเนินงานพบว่า 1) สามารถฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ ให้กลับมามีชีวิตชีวาได้อีกครั้ง 2) เครือข่ายพิพิธภัณฑ์

¹ นักวิชาการศึกษา โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Officer, Museum of Mahasarakham University,

ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานเป็นกลุ่ม เข้าใจวิธีการศึกษา และเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดทำ นิทรรศการ และวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ส่งผลให้เครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญ ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งต่อยอดไปสู่การพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อ สร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วย

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนา อย่างยั่งยืน

Abstract

This article aims to analyze and evaluate a research project that focused on participant's management of a learning process. The learning process centers on the development of Ban Non Museum, Kham Pom Sub District, Wapipathum District, Maha Sarakham Province. Four sample groups were assembled composed of students whose major is history and who attend the Faculty of Humanity and Social Science at Mahasarakham University. The people of Ban Non served as research fellows and were joined by teachers and students from Ban Non School and Ban Kham Pom School. The objectives of this study were 1) revive and develop the management process of Ban Non Museum 2) support the learning process of the various networks at Ban Non Museum 3) use the management of the museum and the learning process as a tool in the development of the local community. The culture based segment of the participant management system, for example, will be used to interpret data from fieldwork. The learning process used to motivate this research project consisted of 1) group organization 2) studying local history 3) devising a register of ethnic materials and cultural heritages 4) creating exhibition displays and 5) conserving other arts and cultures present in the local community. The results taken from this research project are expressed as follow: 1) The learning process could help revive and develop the management of Ban Non Museum as a living museum. 2) The personnel in the various networks of the Ban Non Museum could understand and

appreciate the importance of teamwork, local history, registration of ethnic materials and cultural heritages, exhibition displays and arts and cultures of local community. 3) The networks of Ban Non Museum and the people involved in the networks could now clearly recognize and realize the importance of their local museum and community. This learning process not only supported the management of the local museum but met the basic needs of the people in the community. As an example, the learning process demonstrated how development of the community's cultural cotton weaving pastime could easily become a source of employment for local residents.

Keywords : Ban Non Museum, Management of Learning Process, Sustainable Development

บทนำ

บ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอกุฉินารายณ์ประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดมหาสารคามประมาณ 32 กิโลเมตร ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อราวหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมานี้ โดยกลุ่มครัวเรือนได้อพยพมาจากอุบลราชธานี ระยะแรกได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโนนจั่วซึ่งอยู่ในเขตตำบลขามป้อมในปัจจุบัน จากนั้นเมื่อมีผู้คนเริ่มตั้งบ้านเรือนหนาแน่นจึงได้แยกออกมาตั้งเป็นบ้านโนน โดยทำเลตั้งหมู่บ้านมีลักษณะเป็นพื้นที่สูง มีหนองน้ำและลำห้วยล้อมรอบหลายแห่ง คือ ห้วยของแมว ห้วยทองกลาง ส่วนหนองน้ำมี หนองคู หนองเมือง และหนองจั่ว ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป โดยเฉพาะการทำไร่สวนผลไม้ ซึ่งเป็นอาชีพใหม่ที่เข้ามาในชุมชนราวสิบกว่าปีและสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างเป็นกอบก่า นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยการสนับสนุนของภาครัฐ เช่น กลุ่มทอผ้าใส่บาติ กลุ่มทำลวดหนาม กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น หากเป็นการรวมตัวกันอย่างไม่หลวมๆ ไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ

ปัจจุบันบ้านโนนแบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 12 หมู่ 14 และหมู่ 15 โดยมีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับตำบลเสือโก้ก อำเภอกุฉินารายณ์

จังหวัดมหาสารคาม ทิศใต้ ติดกับ ตำบลหนองทุ่ม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลหนองไฮและตำบลเสือโก้ก อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
และทิศตะวันตก ติดกับตำบลวังบัว อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

พิพิธภัณฑวัดบ้านโนนตั้งอยู่ที่วัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคาม เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่เกิดรวบรวมวัตถุ สิ่งของ เครื่องมือ
เครื่องใช้ที่สำคัญของชุมชน โดยเฉพาะพระพุทธรูปแก่นจันทร์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่
สร้างด้วยไม้แก่นจันทร์ นอกจากนี้ยังมีเหรียญกษาปณ์และธนบัตรในสมัยต่างๆ ตลอดจน
รูปเหมือนและเครื่องอัฐบริขารของอดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านโนน การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์
เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 โดยมี พ.ต.ท.บุญจันทร์ ลุนดาพร เป็นผู้นำในการจัดสร้าง
พิพิธภัณฑ์ ใช้วัสดุเหลือจากการรื้อถอนอาคารสิ่งปลูกสร้างภายในวัดบ้านโนน และเงิน
งบประมาณสนับสนุนที่ได้รับบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาในหมู่บ้าน จำนวน 242,923 บาท
จากนั้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 นายทองทวี พิมเสน ผู้ว่าราชการจังหวัด
มหาสารคาม ในสมัยนั้นได้มาเป็นประธานเปิดพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ

หลังจากที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนนเปิดให้เข้าชมได้ระยะหนึ่ง ได้ประสบ
ปัญหาดังเช่นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั่วไป คือ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ชาวบ้าน
ไม่ให้ความสนใจและไม่เข้าไปใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้วัตถุสิ่งของที่
นำมาจัดแสดงบางส่วนเกิดความชำรุดและหายไป โดยไม่สามารถตรวจสอบได้เพราะ
ขาดการทำทะเบียนวัตถุเพื่อการควบคุม เพราะขาดองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์
จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้เกี่ยวข้องได้ประสานมายังพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม เพื่อช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนนให้กลับมา
มีชีวิตชีวาและสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไปได้

สำหรับการดำเนินงานดังกล่าวนี้ เนื่องจากตระหนักว่าวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์
และพิพิธภัณฑ์นับเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดและมีบทบาทต่อชีวิตของผู้คนอย่างลึกซึ้ง
ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
พิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม
2504 ที่ว่า “...โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลายนั้นล้วนเป็นของมี
คุณค่าและจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและโบราณคดี เป็น
เครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีตกาล สมควรจะสงวนรักษา

ให้คงทนถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและจัดแสดงให้นักศึกษาและประชาชนได้ชม และศึกษาหาความรู้”(อ้างใน วนิษา ตีคำ.2555 : 74-75)

อย่างไรก็ตามชุมชนท้องถิ่นในแต่ละแห่งนั้น นอกจากการมีทรัพยากรทางกายภาพแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural resources) ที่สร้างขึ้นทั้งจากอดีตอันเป็นมรดก (heritage) ที่ตกทอดมาสู่รุ่นหลัง และของที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (creations) ทรัพยากรดังกล่าวเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าอย่างต่อเนื่องจึงได้ถูกนำมาสู่การจัดการในรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเพื่อให้เห็นการเชื่อมต่อระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นมาอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรและในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจึงมิใช่แต่เพียงรูปแบบอาคารพิพิธภัณฑสถานและบรรดาโบราณวัตถุเพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่างๆ หรือท้องถิ่นเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2551 : 10) อันจะก่อให้เกิดการตระหนักถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกและหวงแหนมรดกที่เป็นวัฒนธรรมชุมชนต่อไป

นอกจากนี้การจะให้พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านดำรงอยู่ได้ในสภาวะการผันแปรเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์และเป็นยุคของการแข่งขันในทางเศรษฐกิจนั้นจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนให้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ โดยการพัฒนาจะต้องกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมชุมชน เพื่อเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนชุมชนโดยสอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ด้วยการประยุกต์ใช้การจัดการพิพิธภัณฑสถานเน้นกระบวนการจัดการการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเป็นเครื่องมือ เพื่อใช้ในการจัดระบบองค์ความรู้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และทุนต่างๆ ของชุมชน โดยใช้ศักยภาพนั้นพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไปได้ (สายันต์ ไพรัชญาจิตร. 2547: 191)

ดังนั้น บทความนี้จึงได้ทำการได้ถอดบทเรียนจากโครงการ “ร่วมรักษาวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พื้นฟูพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม” (นราวิทย์ ดาวเรืองและคณะ.2556) และโครงการ “กระบวนการ

จัดการเรียนรู้ผ่านการจัดทำทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคามอย่างมีส่วนร่วม”(นราวิทย์ ดาวเรือง และคณะ. 2557) ซึ่งดำเนินการโดยพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการการหนึ่งคณะ หนึ่งศิลปวัฒนธรรม โดยบทความนี้ได้ทำการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ 2) เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้กับเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ และ 3) เพื่อใช้การจัดการพิพิธภัณฑ์และการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม และใช้การจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการกลุ่ม 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) การทำทะเบียนวัตถุ 4) การจัดแสดงนิทรรศการ และ 5) การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) รวมทั้งใช้วิธีการและเครื่องมือต่างๆ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การเปิดเวทีชาวบ้าน การอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นิสิตสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชาวบ้านชุมชนบ้านโนน ครูและนักเรียนโรงเรียนข้ามป้อมพิทยาคมและโรงเรียนบ้านโนน โดยแบ่งกระบวนการทำงานออก 2 ระยะ คือ โครงการระยะที่ 1 (ร่วมรักษาวินัยธรรมอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม) ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน 2556 และโครงการระยะที่ 2 (กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดทำทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคามอย่างมีส่วนร่วม) ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน 2557

ผลการวิจัย

1) ภาพรวมการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 : โครงการร่วมรักษาวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พื้นฟูพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนนา

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานระยะที่ 1 เพื่อกระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมตระหนักถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันในการฟื้นฟู อนุรักษ์สืบสานต่อไป โดยมีกระบวนการทำงานดังนี้

ตารางที่ 1 กระบวนการทำงานโครงการระยะที่ 1

ระยะ	กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	เครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้	ผลที่เกิดขึ้น
ต้นน้ำ	1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง	ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน รวมจำนวน 15 คน	ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1. การจัดการกลุ่ม	ทราบแนวทางการทำงานและทราบบริบทของพื้นที่
	2. ประชาคมชาวบ้านชี้แจงโครงการและวางแผนการทำงานร่วมกัน	ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้านบ้านโนน รวมจำนวน 45 คน	จัดเวทีเพื่อประชาคมชาวบ้าน	1.การจัดการกลุ่ม	ทราบวัตถุประสงค์ในการทำงานและวางแผนการทำงานร่วมกัน
กลางน้ำ	3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน	ทีมวิจัย นิสิต นักเรียน ผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน ชาวบ้าน รวมจำนวน 65 คน	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ชาวบ้าน และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เวทีชาวบ้าน	1.การจัดการกลุ่ม 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	ได้เอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่บ้านโนนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และทำให้ชุมชนตื่นตัวในการเข้าร่วมทำงาน
ปลายน้ำ	4. สรุปผลการดำเนินโครงการ/รายงานผลการดำเนินโครงการ	ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน นิสิต นักเรียน ชาวบ้าน รวมจำนวน 105 คน	จัดกิจกรรมสรุปโครงการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยกิจกรรมสาธิตการแสดงและการจัดเวทีเสวนา	1.การจัดการกลุ่ม 2.การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	เครือข่ายทำงานเกิดการเรียนรู้การทำงานอย่างเป็นระบบ การตระหนักเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และได้แนวทางในการทำงานต่อยอดโครงการระยะต่อไป

ผลการทำงานระยะที่ 1

ผลการทำงานระยะที่ 1 สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) ทำให้ทราบถึงบริบทชุมชน แนวทางการทำงานและวิธีการทำงาน 2) สร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่าง ทีมวิจัยและชุมชน 3) จากกระบวนการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทำให้กลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจวิธีการทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่สำคัญได้เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ คือ ชุมชนบ้านโนน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นวัดบ้านโนน พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนตำบลขามป้อม โรงเรียนบ้านโนน โรงเรียนขามป้อมพิทยาคม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านโนน นอกจากนี้ยังมีการต่อยอดจากหน่วยงานดังกล่าว โดยการนำเอากิจกรรมไปดำเนินการต่อและขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยเฉพาะคนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมของตนเองและร่วมกันอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่ รวมทั้งเผยแพร่ให้กับเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองด้วย

ระยะที่ 2 : โครงการกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดทำทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดบ้านโนน อย่างมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์ของระยะที่ 2 เพื่อจัดระบบการทำงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นวัดบ้านโนน ให้มีมาตรฐานตามหลักการพิพิธภัณฑทวิทยา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระยะที่ 2

ระยะ	กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	เครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้	ผลที่เกิดขึ้น
ต้นน้ำ	1. ประชาคมชาวบ้านชี้แจงโครงการและวางแผนการทำงานร่วมกัน	ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้านบ้านโนน โรงเรียนบ้านโนน รวมจำนวน 45 คน	จัดเวทีชาวบ้าน	1.การจัดการกลุ่ม	ได้วัตถุประสงค์ แนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงาน
กลางน้ำ	2 จัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ 2.1 จัดทำทะเบียนวัตถุร่วมกับชุมชน 2.2 จัดทำทะเบียนวัตถุออนไลน์ 2.3 การอบรมการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยมือเรา 2.4 การจัดทำนิทรรศการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	ทีมวิจัย นิสิต ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน โรงเรียนบ้านโนน โรงเรียนขามป้อมพิทยาคม รวมจำนวน 65 คน	2.1 เชิญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ มาให้ความรู้ในเรื่องของวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ 2.2 อบรมการเก็บรักษา ทำความสะอาดวัตถุ โดยให้นักเรียนโรงเรียนบ้านโนนเป็นผู้เรียนรู้และทำการสัมภาษณ์บันทึกข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน 2.3 อบรมเทคนิคการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับนักเรียน 2.4 นำข้อมูลมาย่อยเพื่อจัดทำนิทรรศการ	1. การจัดการกลุ่ม 2. การทำทะเบียนวัตถุ 3. การจัดแสดงนิทรรศการ 4. การทำทะเบียนวัตถุ 5. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	2.1 ได้ทะเบียนวัตถุจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน 2.2 นักเรียนได้เรียนรู้เทคนิควิธีการทำทะเบียนวัตถุ 2.3 นักเรียนสามารถเขียนประวัติท้องถิ่นได้ 2.4 ได้นิทรรศการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านโนน
ปลายน้ำ	3. สรุปผลการดำเนินโครงการ/รายงานผลการดำเนินโครงการ	ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน นิสิต โรงเรียนบ้านโนน โรงเรียนขามป้อมพิทยาคม ผู้นำชุมชน อบต.ขามป้อม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และชาวบ้าน รวมจำนวน 85 คน	จัดกิจกรรมปิดโครงการในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจัดเวทีเสวนาให้ชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวางแผนกระบวนการทำงานในระยะต่อไป	1. การจัดการกลุ่ม	จัดการเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง และได้แนวทางในการต่อยอดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น “ทอดผ้าฝ้าย” เพื่อเพิ่มมูลค่าในการดำเนินโครงการระยะต่อไป

ผลการดำเนินงานระยะที่ 2

สามารถสรุปผลการทำงานระยะที่ 2 ได้ดังนี้ 1) ทราบปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนนรวมทั้งแนวทางพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนนในระยะต่อไป 2) เกิดความรู้ความเข้าใจการจัดการทะเบียนวัตถุอย่างเป็นระบบรวมทั้งแนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ดังปรากฏจากการวางแผนที่จะส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายเพื่อเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชนนอกเหนือจากการพัฒนาตัวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานะแหล่งเรียนรู้อนุรักษ์และสืบสานประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2) กระบวนการจัดการเรียนรู้

ในการดำเนินงานได้ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) การจัดกิจกรรมกลุ่ม 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) การทำทะเบียนวัตถุ 4) การจัดแสดงนิทรรศการ และ 5) การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดการกลุ่ม

ด้วยการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยสอดแทรกอยู่ตลอดกระบวนการทำงานทั้งสองระยะ (ดูตารางที่ 1 และตารางที่ 2) โดยเฉพาะผ่านรูปแบบการจัดเวทีชาวบ้าน ทำให้กลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงปัญหา ความต้องการของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การร่วมกันหาวิเคราะห้ปัญหา ถอดบทเรียน ออกแบบแนวทางและกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดการปัญหา ผลของการดำเนินงานดังกล่าวทำให้เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดการเรียนรู้ในการทำงานอย่างเป็นระบบ ยอมรับ เคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของเสียส่วนมาก ทำให้กล้าและมีความมั่นใจในการแสดงออก กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและการให้ความร่วมมือกับกลุ่ม นำไปสู่การรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็งทั้งในการฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน และต่อยอดการทำงานเป็นกลุ่มในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นกลุ่มหลักสำคัญในการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน

ภาพประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ผ่านการทำงานเป็นกลุ่ม

ภาพประกอบที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ประสานภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นำนิสิตสาขาประวัติศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ลงพื้นที่ สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านโนน โดยการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ โดยให้ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนใน มิติต่างๆ หลังจากนั้นนิสิตสาขาประวัติศาสตร์ยังได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการ สัมภาษณ์และการเดินสำรวจพื้นที่สำคัญของชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทำให้นิสิตได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ทั้งยังเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพและทัศนคติที่ดี

ต่อกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดเวทีชาวบ้านอีกครั้งเพื่อร่วมกันชำระ ตรวจสอบข้อมูลที่ได้นำเป็นฉันทมติ ซึ่งประเด็นที่ทำการเก็บข้อมูลประกอบด้วย สถานที่สำคัญในชุมชน (เช่น สิมน้ำ บึงวัด) สายตระกูล บุคคลสำคัญ เป็นต้น โดยสรุปผลการดำเนินงานในครั้งนี้ ทำให้ชุมชนและนิสิตเกิดความตื่นตัวและได้เรียนรู้วิธีการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เป็นการปรับวิธีคิดอย่าง เชื่อมโยงและเห็นมิติการเปลี่ยนแปลง

2.3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการทำทะเบียนวัตถุ

ได้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำความเข้าใจและจัดการเก็บทะเบียนวัตถุ” โดยวิทยากรเป็นอาจารย์และนิสิตจากภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ดำเนินการบรรยายและสาธิตให้นักเรียนโรงเรียนบ้านโนน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 จำนวน 29 คน ได้เข้าใจถึงความสำคัญของการทำทะเบียนวัตถุ และได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 6 คน ร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านโนนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไร สำหรับกระบวนการทำงานประกอบไปด้วย การทำความเข้าใจวัตถุก่อนการทำทะเบียน การบันทึกรายละเอียดของวัตถุ การถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้ดำเนินการที่พิพิธภัณฑสถานบ้านโนน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ซึมซาบบรรยากาศจริงและเกิดความผูกพัน ผลในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวนอกจากได้สร้างทักษะการเรียนรู้ให้กับนักเรียนเกี่ยวกับการจัดทำทะเบียนวัตถุ ช่วยจัดระบบวัตถุของพิพิธภัณฑสถานให้ได้มาตรฐานแล้ว ยังได้สร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะจากผู้เข้าร่วม ช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นให้นิยมนานมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ผ่านการทำทะเบียนวัตถุ

ภาพประกอบที่ 4 แสดงการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน

2.4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ

คณะทำงาน นิสิตสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และชุมชนบ้านโนนได้นำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้จากการร่วมกันศึกษาจากกระยะแรก (พ.ศ.2556) มาทำการสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อกำหนด “แก่นของเรื่อง” (Theme) ในการออกแบบนิทรรศการประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนอในพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน ซึ่งประเด็นที่นำเสนอมีดังนี้ ความเป็นมาของบ้านโนน ความเชื่อปลาผา ความเชื่อปู่ตา บือบ้าน สิมหรือโบสถ์ ความเป็นของการจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านโนน และบ้านโนนในกระแสโลกาภิวัตน์ ผลของการดำเนินนอกจากที่กลุ่มเป้าหมายจะได้เรียนรู้การจัดทำนิทรรศการ พัฒนาและพัฒนากิจการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน ให้กลับมามีชีวิตชีวา สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่นได้แล้ว การดำเนินการดังกล่าวยังเป็นแนวทางในการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนใกล้เคียงต่อไปด้วย

2.5) กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ชัดเจนซึ่งคณะทำงาน นิสิต นักเรียนและชุมชนบ้านโนน รวมทั้งองค์กรภาคีเครือข่ายในพื้นที่ได้ดำเนินการ คือ การร่วมกันฟื้นฟูสืบสานประเพณีเดิมที่กำลังเลือนหายไปจากชุมชนให้กลับขึ้นมาใช้ชีวิตอีกครั้ง โดยได้ร่วมกันจัดงาน “ร่วมรักษาวินัยธรรมอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านโนน” ขึ้น ซึ่งกิจกรรมในภายในงานมีดังนี้ การแสดงชุดการแข่งขั้ไฟ การสาธิตสอนขวัญแบบโบราณ การสาธิตการสูตรขวัญ การรำเชิษฐาขวัญ และการขับร้องสรภัญญะ โดยกิจกรรม

ทั้งหมดดำเนินการโดยชาวบ้านโนนและนักเรียนโรงเรียนบ้านโนน ผลที่ได้จากการดำเนินงานดังกล่าวได้ช่วยกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายได้กลับมาให้ความสนใจและฝึกหัดเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวอีกครั้ง ทำให้เกิดทักษะ เกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นตนเอง

ภาพประกอบที่ 5 การฟื้นฟูพิธีส่อนขวัญและรำเชิญขวัญ

3) ผลที่ได้จากการจัดกระบวนการเรียนรู้

3.1 ผลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

สามารถฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ ให้กลับมามีชีวิตชีวาได้อีกครั้ง โดยชุมชนได้ร่วมกันทำความสะอาด ปรับปรุงให้พิพิธภัณฑ์มีภาพลักษณ์ที่ดีดึงดูดให้มาเยี่ยมชมหรือมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ ผลจากกระบวนการทำงานนี้ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนกับพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนนในฐานะเป็นแหล่งเก็บรวบรวมและจัดแสดงวัตถุและเรื่องราวของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่นที่คนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลรักษาและร่วมกันดำเนินการเพื่อให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำเนินการต่อไปได้ เพราะการช่วยกันดูแลพิพิธภัณฑ์นั้น ด้านหนึ่งก็คือการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นไปด้วย

3.2 ผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมเรียนรู้ต่างๆ นอกจากกลุ่มเป้าหมายจะเกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาตัวเองได้แล้ว ยังทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายด้วย กล่าวคือ เครือข่ายเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านนักเรียน

นิสิตและคณะทำงาน รวมทั้งเกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันของหลายๆ หน่วยงาน ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาจารย์และนิสิตสาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ชุมชนบ้านโนน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนน องค์การบริหารส่วนตำบลขามป้อม โรงเรียนบ้านโนน โรงเรียนขามป้อมพิทยาคม และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านโนน โดยกลุ่มเป้าหมายและเครือข่ายดังกล่าวได้นำแนวคิดการทำงานของโครงการไปต่อยอดพัฒนางานที่รับผิดชอบ และขยายผลกับกลุ่มเป้าหมายและเครือข่ายของตนเองต่อไป ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงาน ชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ที่สำคัญคือชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนของตน โดยทำการเผยแพร่ให้กับเด็กและเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชนได้เรียนรู้และร่วมกันสืบทอดต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์ที่คณะทำงานตั้งไว้

ภาพประกอบที่ 6 ผู้ชมได้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และมาใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ภาพประกอบที่ 7 กลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และต่อยอดสู่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้ร่วมโครงการ

3.3 ผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ คือ วิธีการจัดการกลุ่มและการทำงานเป็นกลุ่ม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การทำทะเบียนวัตถุ การจัดแสดงนิทรรศการ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการเรียนดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสำนักวิจัยชุมชนท้องถิ่น เกิดการฟื้นฟูและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มทอผ้าฝ้ายอันเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญาด้วยการถ่ายทอดทักษะการทอผ้าฝ้ายให้กับเยาวชนนักเรียนในชุมชนท้องถิ่น กลุ่มเกิดการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองตลาดที่หลากหลาย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งตัวพิพิธภัณฑ์วัดบ้านโนน ตัวบุคคล กลุ่มในชุมชนและชุมชนโดยรวม เนื่องจากพิพิธภัณฑ์จะดำรงอยู่รอดได้ต้องอาศัยคนในชุมชนดูแลดำเนินงาน ทั้งนี้ “พิพิธภัณฑ์กินได้” จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา โดยการทอผ้าฝ้ายได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์และสร้างผลิตภัณฑ์ให้กับพิพิธภัณฑ์และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนในฐานะภัณฑารักษ์ชุมชน (local curators)

ภาพประกอบที่ 8 เกิดการรวมตัวของกลุ่มอาชีพทอผ้าฝ้ายที่เข้าร่วมขับเคลื่อนงานพิพิธภัณฑ์เพื่อการพัฒนาชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

บทความนี้ได้วิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน โดยมีส่วนที่ดำเนินการอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มเป้าหมาย คือ เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ ประกอบด้วย นิสิตสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชาวบ้านชุมชนบ้านโนน ครูและนักเรียนโรงเรียนขามป้อมพิทยาคมและโรงเรียนบ้านโนน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ 2) เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้กับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ และ 3) เพื่อใช้การจัดการพิพิธภัณฑสถานและการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

สำหรับภาพรวมของกระบวนการดำเนินงานได้แบ่งออก 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 โครงการร่วมรักษาวินัยธรรมอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ วัดอุปถัมภ์ของการดำเนินงานระยะที่ 1 เพื่อกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตระหนักถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันในการฟื้นฟู อนุรักษ์สืบสานต่อไป ซึ่งผลการดำเนินงานระยะที่ 1 สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) ทำให้ทราบถึงบริบทชุมชน แนวทางการทำงานและวิธีการทำงาน 2) สร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชุมชน 3) จากกระบวนการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทำให้กลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจวิธีการทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดโดยการนำเอากิจกรรมไปดำเนินการต่อและขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียงได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมและร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน เผยแพร่ให้กับเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

ในส่วนของระยะที่ 2 โครงการกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดทำทะเบียนวัดภายในพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งวัตถุประสงค์ของระยะที่ 2 เพื่อจัดระบบการทำงานพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ ให้มีมาตรฐานตามหลักการพิพิธภัณฑศึกษา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งผลการดำเนินงานสามารถได้ดังนี้ 1) ทราบปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ รวมทั้งแนวทางพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านโนนฯ ในระยะต่อไป 2) เกิดความรู้

ความเข้าใจการจัดการทะเบียนวัตถุอย่างเป็นระบบรวมทั้งแนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ดังปรากฏจากการวางแผนที่จะส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายเพื่อเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกเหนือจากการพัฒนาตัวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานะแหล่งเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบสานประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

สำหรับแนวคิดในการศึกษานั้นได้ใช้แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม และใช้การจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการกลุ่ม 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) การทำทะเบียนวัตถุ 4) การจัดแสดงนิทรรศการ และ 5) การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผลกระทบที่ได้จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมี 3 ประเด็นคือ 1) ผลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และ 3) ผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยผลกระทบเหล่านี้สามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ของบทความนี้ได้ดังนี้ 1) สามารถฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ ให้กลับมามีชีวิตชีวาได้อีกครั้ง 2) เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดบ้านโนนฯ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานเป็นกลุ่ม เข้าใจวิธีการศึกษาและเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดทำนิทรรศการ และวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ส่งผลให้เครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งต่อยอดไปสู่การพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วย

เอกสารอ้างอิง

- วนิษา ทิคำ. (2557). สุขของคนทำพิพิธภัณฑ์ : มุมมองของคนใน พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ สานชื่น ใน วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5 (7) : 74-75.
- Wanisa Tikham. (2014). Happy of Museum worker: Insider View of Museum of Suan San Chuen in *Journal of Humanity and Social Science*, 5 (7) : 74-75.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก - ประไพวิริยะพันธุ์.

- Srisakara Wallibhodom. (2008). **Museum and Local History : Participatory Learning Process**. Bangkok : Lek-Prapai Viliyapuntu Foundation.
- สายันต์ ไพเราะจูติตร. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ : แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- Sayan PraChanjitra. (2004). **Revivalization of Community Power with Archaeological and Museum Resources Management : Approach and Experience from Nan Province**. Bang Kok: Project of Learning Empowerment for Happy Community.
- นราวิทย์ ดาวเรือง และคณะ. (2556). **ร่วมรักษาวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูพิพิธภัณฑที่บ้านวัดบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอกวนช้าง จังหวัดมหาสารคาม**. โครงการ 1 คณะ 1 ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Narawit Dowrueng and Others. (2013). **Sustainably Participant Preservation of Culture and Revivalization of Ban Non Museum, Kham Pom Sub District, Wapipathum District, Maha Sarakham Province**. One Faculty One At and Culture Mahasarakham University.
- นราวิทย์ ดาวเรือง และคณะ. (2557) **กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านการจัดทำทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑที่บ้านวัดบ้านโนนอย่างมีส่วนร่วม**. โครงการ 1 คณะ 1 ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Narawit Dowreug and Orther. (2014). **Process of Learning Management through participant making of the register of ethnic materials and cultural heritages in Ban Non Museum**. One Faculty One At and Culture Mahasarakham University.